

Flickor och institutioner

DARIA SERENKO

Flickor och institutioner

Översättning & förord Lida Starodubtseva

ERSATZ

© No Kidding Press, Moskva 2021

© Ersatz, Stockholm 2022

Originalalets titel Девочки и институции

Översättning från ryska Lida Starodubtseva

Redaktör Anna Bengtsson

Korrekturläsare Ola Wallin

Omslag Håkan Liljemärker

Grafisk form & sättning Ola Wallin

Typsnitt Garamond Premier Pro 12/16

Inlagepapper Munken Premium Cream 100 g/m²

Pärmpapper Geltex 100-RF 125 g/m²

För- och eftersättpapper Geltex 266-LS 150 g/m²

Tryck & trådbindning Balto Print, Litauen 2022

ISBN 978-91-88913-63-0

www.ersatz.se

LIDA STARODUBTSEVA | *Förord* 7

DARIA SERENKO | *Flickor och institutioner* 13

DARIA SERENKO | *Förhistorien* 81

MARIA KUVSJINOVA | *Efterord* 85

Anmärkningar 91

Förord

Hösten 2021, när *Flickor och institutioner* utkom i Ryssland på det lilla feministiska förlaget No Kidding Press, hade jag och mina ryska kollegor sedan länge känt den annalkande tragedins kyliga andetag. Vi hade hört gnisslet från det ryska statsmaskineriet som allt mer bestämt vände åter till det förflutna och kalla kriget. Vi ville inte tro att kylan så snabbt kunde förvandlas till briserande bombers hetta. Det var många som uppfattade den ryska statsmaktens förberedelser för ett fullskaligt krig mot Ukraina som tomt vapenskrammel.

Tidigt i februari 2022 greps Daria Serenko och sattes i specialförvar, anklagad för att ha stöttat extremistisk verksamhet. Enligt den officiella versionen bestod hennes brott i att ha delat en symbol för den fängslade ryska oppositionspolitikern Aleksej Navalnyjs rörelse på sociala medier. Darias faktiska brott var att med sin aktivistiska och litterära verksamhet, med sin existentiella hållning utmana hierarkierna i dagens Ryssland. Gripandet var förmodligen en del av den förberedande polisiära

verksamheten inför invasionen av Ukraina: det offentliga rummet skulle rensas från antimilitaristiska aktivister med inflytande på sociala medier. De senaste två åren hade Daria dessutom mottagit många hot från den ultranationalistiska och anti-feministiska rörelsen Männens stat. Den ökade pressen fick henne att strax efter Rysslands invasion av Ukraina den 24 februari 2022 lämna landet på obestämd tid. I exil deltar Serenko som en av flera nyckelpersoner i den feministiska antikrigsrörelsen Feminist Anti-War Resistance, som förklarar tusentals aktivister i och utanför Ryssland. De arbetar med att sprida fakta om den ryska krigsföringen i landet där i princip alla icke-statskontrollerade informationskällor är blockerade. De arrangerar politiska aktioner och utvecklar nya aktivistiska strategier («en bra aktivist är en icke-gripen aktivist») mot bakgrunden av allt hårdare repressalier. Sedan Putin utlyste »partiell mobilisering« av reservister hjälper de ryska feministerna dessutom män som vägrar delta i det folkrättsvidriga kriget att lämna Ryssland.

I denna autofiktiva poetiska satir är »vi flickor« en samlingsgestalt för osynliggjorda och samtidigt

hårt kontrollerade kvinnliga kulturarbetare i Ryssland, främst på statliga och kommunala kulturinstitutioner. I texten, som är född ur lösa Facebook-inlägg, hörs ekot av en urtida maktkamp mellan det individuella och det kollektiva. Det finns något barnsligt och naivt i den kollektiva berättarens blick på de kulturinstitutionella miljöerna och den strikt hierarkiska och patriarkala världsordningen som de speglar. När flickorna tänker på »storpolitiken« jämförs den med en vidunderlig hjort från en barnvisa. Men Serenkos text är långt ifrån någon hyllning till en »girl power« som ska rädda Ryssland ur det mörker som sänker sig över landet. Som hon själv skriver i epilogen är ingen kulturflicka immun mot de smittor som florerar i institutionernas slutna rum. Det gäller att vara på sin vakt.

Serenko verkar i spänningsfältet mellan individuell konstnärlig frihet och nödvändigheten av kollektiv samverkan. Hennes »flickor« ändrar ständigt kontur, än hopklumpade av den likgiltiga, oseende makten, än sammanflätade av egen ormande lust, än sammanförda till en antik kör som kisar mot den institutionella maktens mystiska sken.

Idag samlar Daria på nya berättelser från ryska

kulturinstitutioner – nu handlar de om förtryck och förföljelser av medarbetare som tar ställning mot kriget i Ukraina, vägrar sprida militaristisk propaganda och på andra sätt gör uppror mot systemet. Kanske kan det bli en ny bok.

Flickor och institutioner

★ ★ ★

Som nyanställd på en statlig institution såg jag först bara flickor. De kallade sig själva för det – »vi flickor« – med ett ömsom frågande, ömsom utropande tonfall, beroende på vilken sorts katastrof som utspelade sig för tillfället. Katastrofer – det förstod jag med en gång – var ett ofrånkomligt inslag i vår instabila vardagskosmogoni som kämpade för att slå rot i den ordinarie dagordningen.

Vi arbetade på en liten biblioteksfilial, i en fönsterlös kontorslokal. Flickornas datorer såg större ut än flickorna själva. Ibland skymdes de helt av de breda datorskärmarna och överröstades av de surrande fläktarna; då och då fick man resa sig från sin kontorsstol för att försäkra sig om den mänskliga samvaron i rummet. Brist på ljusinsläpp skulle kompenseras av en fototapet som täckte hela ena väggen: tropisk grönska och ett vattenfall vars skummande vattenmassa störtade ner från hög höjd. Bilden fick mig att tänka på hierarkiska maktstrukturer snarare än frisk luft.

Flickorna accepterade mig som en av dem. Ett tag försökte jag av gammal vana att skydda min fysiska autonomi: åt lunch ensam, tog bussen till tunnelbanan på egen hand – men snart spelade denna avskildhet inte längre någon roll. Mitt liv var i stort sett också en enda katastrof, därför kände jag mig som hemma även på jobbet: vi hade det roligt och bedrövtligt, gränsen mellan det privata och det offentliga suddades ut av alkoholen och deadline. Vi flickor blev ofta till en mångarmad och mångbent funktionsvarelse – jublande, allsmäktig och förödande stark. I sådana ögonblick försvann min bräcklighet och benen slutade darra.

Samtidigt kom jag ofta på mig själv med att iaktta flickorna från mitt spindelhorn med en automatiserad blick: en aning högfärdig, ironisk, förmins-kande, mytologiserande kvinnornas kollektivitet som sådan. Jag försvarade mig genom att säga till mig själv att jag bara var där tillfälligt, att jag hade en särskild status. Ibland när jag drabbades av misstänksamhet och dysterhet fick jag för mig att flickorna bara existerade ner till midjan. Att underkroppen som doldes av skrivbordet inte alls fanns, att den ersattes av en färggrann sladdhärva som för-

de signalerna vidare, oklart vart. Kanhända att jag ännu hatade kvinnor då, inte bara attraherades av dem. Eller kanske var det bara jag som endast existerade som en överkropp sådana dagar.

★ ★ ★

En gång gick vi flickor genom en höstlig kommunal park. »Det blir allt svårare för mig att hata staten«, sade jag utan att tänka mig för. »Då håller du på att bli en av oss«, svarade flickorna.

Vi satt inte på kontoret alla dagar i veckan. Ibland ställde vi ut gamla böcker på stadens gator eller hängde upp nyinköpta flaggor i träden som vi sedan dansade ringdans runt tillsammans med några rådlösa stadsbor. I vår verklighet snubblade vi ständigt över nya portaler och hamnade på otaliga festivaler vars budgetar vi aldrig sett med egna ögon. På de festivalerna agerade vi på uppdrag av staten: vi byggde paviljonger av pinnar, smuts och skit, vi förfalskade besöksstatistiken och ibland råkade vi få insyn i institutionella avgrunder som annars brukade döljas av papper och gamla trasor.

Avgrunderna var många. Om man inte tog det hela på för stort allvar kunde man i princip ha det ganska roligt. Vi flickor tog rökpaus tre gånger i timmen. I kylan på biblioteket hade vi två flaskor vodka: den ena för svåra tider, den andra för yttersta nödfall. Och båda råkade infalla på en och samma dag.

Det var min första Kulturarbetarens dag. Vi skjutades till närmsta kulturhus och blev strängt förbjudna att lämna lokalen oavsett vad. Vi trodde det var ett skämt och stannade således kvar. Snart blev vi infösta i en liten konsertsal av en skara män i åtsittande kostymer. Dörren låstes, ljuset släcktes.

En kvinnlig konferencier med sinnrikt uppsatt hår gick ut på scenen ackompanjerad av en oroande fanfar och deklamerade en gratulationsdikt till vår ära. Sedan annonserade hon »vår ungdoms stjärnor« som strax skulle inta scenen och vi höll andan i väntan på att få se vad vi trodde skulle vara queerduon t.A.T.u.

Jag hade mått dåligt hela dagen – och under den tredje låten framförd av 70-talskvartetten Sjungande hjärtan fick jag mycket riktigt mens. Jag trängde

mig igenom publiken mot utgången. Där blev jag stoppad av två väktare som sade att de blivit beordrade att inte släppa ut någon eftersom artisterna hade fått förskott ur statskassan och måste få jobba färdigt. Gästerna fick inte gå, de skulle absolut stanna kvar och njuta av musiken.

Jag hade inget annat val än att befläcka den statliga sammetssitsen med mitt blod. Därefter återvände vi flickor till kontoret och tog fram båda vodkaflaskorna. Jag måste erkänna att låtarna vi tvingades att avnjuta har blivit till vår ungdoms musik. Jag njuter av den än idag.

★ ★ ★

Ärligt talat tyckte vi flickor inte om att ljuga. Det hade vi dessutom aldrig riktigt lärt oss att göra.

En gång skulle vi låtsas att vi genomfört ett evenemang som aldrig ägt rum. Kulturdepartementet krävde att vi skulle skicka foton på engagerade besökare. Vi gick ut och stoppade ett antal förbipasserande och lockade dem in i bibliotekslokalen med te och kex. De trodde nog att vi hade någon